

بیمه زلزله

حوادث طبیعی نظیر زلزله، آتشفشان و سیل، بیشترین خسارت‌های جانی و مالی را به وجود می‌آورند. دو ویژگی گستردگی و تنوع و همچنین حجم بسیار گسترده این خسارت‌ها موجب می‌شود تا ابزارهای بیمه‌ای که در شرایط عادی برای جبران خسارت‌ها بکار می‌روند، نتوانند به تنهایی عهده‌دار این مسئولیت باشند و برای اداره شایسته این مسأله به مشارکت همه ظرفیت‌های دولتی و غیردولتی و نیز همکاری آحاد مردم نیاز می‌باشد. زلزله از جمله حوادثی است که خسارت‌های بسیار زیادی را به کشورهای در معرض این خطر تحمیل کرده و موجب شده است زندگی عادی مردم و برنامه‌های جاری دولت‌ها دچار آسیب جدی شود. با توجه به تهدید زلزله برای شهر تهران با حضور کارشناسان حوزه‌های اقتصاد، بیمه و مهندسی زلزله، راهکارهای جبران خسارت‌های اقتصادی ناشی از حوادث طبیعی را مورد بررسی قرار دادیم. با ما همراه باشید:

علیرضا بیانیان

آیت کریمی

شریف مطوف

فرید مهدیان

اقتصادی و دارایی، کتاب پرسش و پاسخ جامع بیمه‌ای.

● علیرضا بیانیان

○ **تحصیلات:** لیسانس بیمه‌های بازرگانی با گرایش (اقتصاد).

○ **سوابق اجرایی:** رییس اداره محاسبه و پرداخت، رییس کل حسابداری مرکزی - معاون مدیر امور شعب و نمایندگان، مدیر بیمه‌های بااربری - مدیر بیمه‌های آتش سوزی و عضو کمیته فنی در بیمه آسیا.

○ **تألیفات و تحقیقات:** تدوین جزوه‌های آموزشی در زمینه حسابداری شرکت‌های بیمه، بیمه اتومبیل، آتش سوزی و بااربری و مدرس سازمان مدیریت صنعتی.

دانشگاه تکنولوژی فلوریادای آمریکا.

○ **سوابق اجرایی:** در سال‌های ۱۳۵۵ تا ۵۶ فعالیت در بیمه امید، از سال ۱۳۵۸ تاکنون اشتغال در بیمه مرکزی ایران، مدیر مسئول فصلنامه بیمه مرکزی ایران به مدت ۸ سال، مدرس دانشگاه به مدت ۱۸ سال و در حال حاضر سرپرست معاونت طرح و توسعه بیمه مرکزی ایران.

○ **تألیفات و تحقیقات:**

ترجمه کتاب‌های بیمه اتکایی، کلیات بیمه و تئوری بیمه‌های اموال از انتشارات بیمه مرکزی ایران، تدوین کتاب دو جلدی بیمه اموال و مسئولیت از انتشارات دانشکده امور

○ **سوابق اجرایی:** کارشناس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (در حال حاضر)، معاونت سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان (از سال ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۷)، عضو گروه بازسازی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.

○ **تألیفات و تحقیقات:** تدوین تعداد زیادی مقاله در رابطه با بازسازی مناطق جنگ‌زده و زلزله‌زده، ترجمه تعدادی کتاب و مقاله در رابطه با مسائل شهری و منطقه‌ای و بازسازی، اجرای پروژه‌های متعدد پژوهشی برای دانشگاه‌ها و سایر مراکز تحقیقاتی.

● آیت کریمی

○ **تحصیلات:** لیسانس بیمه، فوق لیسانس مدیریت سیستم‌ها از

● فرید مهدیان

○ **تحصیلات:** فوق لیسانس معماری و شهرسازی.

○ **سوابق اجرایی:** مجری طرح مطالعات ریز پهنه‌بندی لرزه‌های تهران بزرگ، مجری مطالعات نیمه تفصیلی زیست محیطی تهران بزرگ، مجری مطالعات تفصیلی پیشگیری و مدیریت بحران شهری ناشی از رویداد زلزله در تهران.

○ **تألیفات و تحقیقات:**

ارایه مقالات علمی در سمینارها و کنفرانس‌های بین‌المللی و داخلی، ترجمه کتاب «طراحی لرزه‌ای برای مهندسان معمار».

● شریف مطوف

○ **تحصیلات:** دکتری برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای.

○ آسیا: همان‌طور که اطلاع دارید، موضوع بحث امروز «بررسی نقش بیمه در جبران خسارت‌های اقتصادی ناشی از حوادث طبیعی به ویژه زلزله» است. برای برخورداری مباحث از یک چارچوب مشخص، با بررسی مسئله وقوع زلزله در تهران و مرور خسارت‌های اقتصادی ناشی از این حادثه وارد بحث نحوه جبران این خسارت‌ها خواهیم شد. در ادامه طرح‌ها و پوشش‌های شرکت‌های بیمه کشور برای تأمین نیاز مردم در بخش بیمه منازل مسکونی و همچنین تجربه کشورهای مختلف جهان در رابطه با خسارت‌های ملی را بررسی کرده و تلاش خواهیم کرد، موضوع ایجاد صندوق سوانح طبیعی در ایران را مورد ارزیابی قرار دهیم.

تهدید حوادث طبیعی - بویژه زلزله - موضوعی است که بدلیل گستردگی ابعاد، می‌بایست توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف و از زاویه‌های متفاوت مورد بررسی واقع شده و راه کارهای مناسبی برای مدیریت آن طراحی شود.

به نظر می‌رسد می‌توان اقداماتی که در این رابطه می‌بایست صورت پذیرد را در سه گروه:

پیش از وقوع حادثه، در زمان وقوع حادثه و پس از حادثه مورد مطالعه قرار داد.

هر یک از نهادها و سازمان‌ها نیز متناسب با موضوع فعالیت خود در هر یک از مقاطع مورد اشاره عهده‌دار وظایفی خواهند بود. وجود مشکلات خاص از جمله

عدم توجه به استانداردهای ساخت و ساز، فقدان ابزارهای مالی برای کنترل خسارت‌ها، عدم وجود هماهنگی‌های لازم برای رویارویی با بحران‌های طبیعی و ... ضرورت و حساسیت بررسی فوری موضوع و پیش‌بینی اقدامات جدی را دوچندان می‌سازد. صنعت بیمه نیز با توجه به مسئولیتی که بر عهده دارد در گذشته تلاش‌های بسیاری را در زمینه ایجاد ساز و کار لازم برای جبران خسارت‌های مالی ناشی از این حوادث انجام داده است. اما همچنان تا رسیدن به وضعیت مناسب فاصله بسیاری باقی است. به منظور ورود به بحث از آقای کریمی که در این زمینه بررسی‌هایی را انجام داده‌اند، درخواست می‌کنیم مقدمه‌ای را برای بحث امروز مطرح نمایند.

● آیت کریمی: در حال حاضر حوادث طبیعی در کشور ما به خصوص زلزله از موضوع‌های بسیار جدی و مطرح است. متأسفانه کشور ما در منطقه‌ای قرار گرفته که زلزله‌خیز است و جزو کشورهای زلزله‌خیز شدید محسوب می‌شود. بعلاوه، حوادث طبیعی دیگری نظیر سیل نیز بخش‌های مختلف کشور ما را تهدید می‌کند. به همین منظور پیش‌بینی امکانات لازم برای پیشگیری و به حداقل رساندن خسارت‌ها به خصوص خسارت‌های جانی

کریمی:
فقدان نظام بیمه برای جبران خسارت و توان محدود اقتصادی، فنی و انسانی جوامع آسیب‌دیده در کشورهای در حال توسعه، پس از وقوع هر زلزله‌ای، آن جامعه را به سوی فقر و نابودی می‌کشاند

حوادث طبیعی در برنامه‌های وزارت‌خانه‌ها، سازمان‌ها و ارگان‌های ذیربط نظیر، وزارت کشور، استان‌داری‌ها، شهرداری‌ها، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت بهداشت و درمان، هلال احمر صنعت بیمه و سایر دست‌اندرکاران، یک اولویت اساسی است. از یک سو باید کلیه ساختمان‌ها اعم از عمومی و خصوصی از نظر استاندارد و مقاومت‌سازی، کلیه ضوابط و مقررات را رعایت نمایند و سازمان‌های نظارتی کاملاً بر رعایت این استانداردها نظارت داشته باشند و از سوی دیگر، سازمان‌های کم‌کسانی و امدادسانی ضمن کسب آمادگی، باید کلیه آموزش‌های لازم را طی نمایند. برای جبران زیان‌ها، منابع مالی کافی تدارک دیده شده باشد تا بازسازی و برگشت فعالیت‌های طبیعی کلیه واحدهای اجتماعی، اقتصادی به وضعیت مطلوب در اسرع وقت امکان پذیر باشد. در کشورهای توسعه یافته امکان بسیج کلیه امکانات با شرایط سهل‌تری امکان‌پذیر است ولی در کشور ما باید از هم‌اکنون این آمادگی در کلیه مراکز دست‌اندرکار در دستور کار قرار گرفته و آمادگی لازم برای رویارویی با یک خسارت نسبتاً سنگین فراهم شود. در این میان، بیمه در جبران خسارت‌ها می‌تواند نقش مؤثری را ایفا نماید و دوش به دوش سایر ارگان‌ها قدم‌های مؤثری بردارد. استفاده از تجربه کشورهای با شرایط مشابه ایران، ما را در موقعیت بهتری قرار می‌دهد.

○ آسیا: از مهندس مهدیان - رییس محترم مرکز مطالعات زلزله و زیست محیطی تهران - درخواست می‌کنیم، وضعیت زمین‌شناختی و مهندسی زلزله منطقه استقرار تهران را بررسی کرده و در ادامه خسارت‌های اقتصادی ناشی از این رویداد طبیعی را مرور نمایند.

● مهندس مهدیان: قرارگیری کشور ما در پهنه لرزه‌خیز آلپ - هیمالیا، موجب شده که اکثر شهرها و روستاهایمان در معرض آسیب‌های ناشی از رویداد زلزله شدید قرار گیرند. واقعیت لرزه‌خیز

بودن تهران نیز با وجود گسل‌های فعال و پیشینه تاریخی رویداد زلزله‌های فاجعه‌بار در منطقه، بر کسی پوشیده نیست. با وجود این خطر بالقوه، ساختمان‌های تهران در برابر زلزله بسیار ضعیف عمل خواهند کرد؛ زیرا این شهر که مرکز فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و امنیتی کشور است، بدون هیچ‌گونه پیش‌بینی برای ایمنی ساختمان‌ها روز به روز گسترش یافته است و در صورت رویداد زلزله شدید در چند ثانیه و آن هم بدون هشدار قبلی، توسعه‌های حاصل از چند دهه تلاش نابود خواهد شد.

زلزله‌ها به طور ذاتی فاجعه‌بار نیستند. شهرت بد آن‌ها ناشی از ویرانی ساختمان‌ها در هنگام رویداد زلزله است. گناه این تخریب‌ها متوجه زلزله نیست؛ بلکه مسبب، ساختمان‌هایی هستند که با وجود قرار داشتن در مناطق لرزه‌خیز، چنان طراحی یا ساخته نشده‌اند که در مقابله با نیروهای قهرآمیز طبیعت مقاومت نمایند.

در منطقه تهران، گسل‌های فراوانی وجود دارد مهم‌ترین گسل‌های تهدیدکننده؛ گسل مشا، گسل شمال تهران و گسل ری می‌باشند که به ترتیب توان لرزه‌زایی زلزله‌هایی با بزرگای $7/2$ و $6/7$ در مقیاس ریشتر را دارند.

گسل ری، با وجود توان لرزه‌زایی کمتر در مقایسه با گسل‌های فعال دیگر، در صورت شکسته شدن، بالاترین میزان آسیب و تلفات را به شهر و شهروندان تحمیل خواهد کرد و مناطق مرکزی و جنوبی تهران به علت نزدیک بودن به چشمه گسل، متحمل خسارت‌های بسیار سنگین خواهند شد.

آنچه که موجب تشدید آسیب‌پذیری و افزایش تلفات و خسارت این شهر بی‌دفاع می‌گردد، جمعیت چند میلیونی، بافت‌های فرسوده شهری، ساختمان‌های با مصالح بنایی غیرمسلح، سنگین و متراکم، سازه‌های بدون مقاومت لازم، معابر باریک - به ویژه در مناطق مرکزی و جنوبی تهران - بریدگی‌ها و شیب‌های تند، وجود تأسیسات و

کریمی:
در کشور ما باید از
هم‌اکنون این آمادگی در
کلیه مراکز
دست‌اندرکار در دستور
کار قرار گرفته و
آمادگی لازم برای
رویارویی با یک
خسارت نسبتاً سنگین
فراهم شود

سوانح طبیعی، باید از تمامی امکانات و ظرفیت‌های موجود و قابل دستیابی، در جهت تخفیف آلام بازماندگان، استفاده کرد.

اشاعه فرهنگ بیمه ساختمان در برابر خطر زلزله، کاهش نرخ بیمه ساختمان‌های مقاوم، تعهد جبران تمام خسارت‌های احتمالی وارده به ساختمان‌هایی که قبلاً تقویت شده‌اند، ممنوعیت خرید، اجاره و رهن ساختمان‌های نامقاوم، ممنوعیت استفاده از ساختمان‌های نامقاوم برای کاربری‌های عمومی، از جمله ابزارهایی هستند که استفاده از آنها برای دولت بار مالی چندانی نخواهد داشت و در بهبود کیفی ساختمان‌ها و ارتقای ایمنی نسبی آنها مؤثر خواهد بود.

○ آسیا: به نظر می‌رسد موضوع جبران خسارت‌های اقتصادی ناشی از رویدادهای طبیعی می‌تواند در دو سطح مورد بررسی واقع شود. سطح ملی و سطح مردمی. آقای بیانیان لطفاً طرح‌هایی را که بیمه آسیا به عنوان یکی از ارکان صنعت بیمه کشور - برای ارائه خدمات بیمه به متقاضیان پوشش بیمه ساختمان‌ها، بویژه منازل مسکونی عرضه کرده است، توضیح دهید.

● بیانیان: حیات آینده شهرهای ایران به ایمن‌سازی ساختمان‌ها متکی است. یکی از مسائل بسیار مهم در زلزله، عواقب اقتصادی این حادثه طبیعی است که موجب نابسامانی وضعیت اقتصاد جامعه می‌شود. بنابراین، خطر زلزله از نظر ایجاد تلفات سنگین را باید جدی گرفت و اقدامات پیشگیرانه را در مقیاسی وسیع انجام داد. یکی از عقلانی‌ترین اقدام‌ها در این زمینه مقاوم‌سازی ساختمان‌ها، پیش‌بینی پوشش بیمه‌ای و توزیع ریسک در سطح بیمه‌گران جهانی است.

در این راستا، شرکت سهامی بیمه آسیا درصدد برآمد تا با توجه به تنوع فعالیت‌ها، انواع بیمه‌نامه‌های آتش‌سوزی با شرایط متفاوت که خطر

کاربری‌های خطرزا مانند انبار و مخازن گاز و مواد قابل اشتغال، کارخانه‌های مصرف‌کننده یا تولیدکننده مواد شیمیایی و سمی، پادگان‌های نظامی درون شهری دارای مواد منفجره و مهمات و اسلحه، کابل‌های برق فشار قوی و لوله‌های گاز می‌باشد.

براساس مطالعات انجام شده و ارزیابی‌های به عمل آمده، آسیب‌های ناشی از فعال شدن هر یک از گسل‌های ذکر شده بدین شرحند:

۱) گسل ری: نسبت آسیب‌های ساختمانی ۰.۵۵٪ ساختمان‌های تهران و میزان تلفات ۰.۶٪ جمعیت.
۲) گسل شمال تهران: نسبت آسیب‌های ساختمانی ۰.۳۶٪ ساختمان‌های تهران و میزان تلفات ۰.۲٪ جمعیت.

۳) گسل مشا: نسبت آسیب‌های ساختمانی ۰.۱۳٪ ساختمان‌های تهران و میزان تلفات ۰.۳٪ جمعیت.
با فعال شدن گسل ری و ایجاد زلزله‌ای با بزرگای ۶/۷ در مقیاس ریشتر و ویرانی ۵۵ درصد ساختمان‌ها، تنها هزینه بازسازی ساختمان‌های مسکونی (براساس نرخ‌های سال ۱۳۷۷) بالغ بر ۱۱۳/۰۰۰ میلیارد ریال خواهد شد. هزینه بازسازی مراکز آموزشی حدود ۳/۰۰۰ میلیارد ریال و هزینه‌های بازسازی کامل، با احتساب خسارت‌های وارده به تأسیسات عمومی مانند ساختمان‌های دولتی، نیروی انتظامی، راهنمایی و رانندگی، ایستگاه‌های آتش‌نشانی، بیمارستان‌ها، مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان‌ها، مراکز آموزش عالی و همچنین شریان‌های حیاتی مانند راه‌ها، پل‌ها، شبکه آبرسانی، گازرسانی، برق، فاضلاب و مخابرات، بیش از کل تولید ناخالص ملی (۱۰۹ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۷) برآورد می‌شود. بدیهی است، این فاجعه از هر حیث جبران‌ناپذیر است و میزان تلفات و خسارت‌های ناشی از رویداد زلزله شدید در تهران در تاریخ سوانح طبیعی جهان بی‌نظیر خواهد بود. لذا در راستای کاهش آثار زاینبار زلزله، به موازات اقدامات پیشگیرانه و ارتقای دانش و آمادگی عمومی برای مقابله با

مهدیان:

در منطقه تهران،

گسل‌های فراوانی وجود

دارد مهم‌ترین گسل‌های

تهدیدکننده؛ گسل مشا،

گسل شمال‌تهران و

گسل ری می‌باشند که

به ترتیب توان

لرزه‌زایی زلزله‌هایی با

بزرگای ۶/۷ و ۷/۲، ۷/۲ و ۷/۲

در مقیاس ریشتر را

دارند

زلزله را نیز در بردارد، ارایه نماید و از این طریق موفق گردید به منظور تسهیل در شرایط برای بیمه‌گذار و رفاه حال آحاد جامعه، پوشش مذکور را با کمترین نرخ در اختیار بیمه‌گذاران قرار دهد. انواع بیمه‌نامه‌های طراحی شده در این بخش عبارتند از:

۱- بیمه‌نامه‌های مرهونات بانکی:

در این نوع پوشش بیمه‌ای، برای صرفه‌جویی در وقت بیمه‌گذار با حداقل نرخ حق بیمه، علاوه بر پوشش خطرهای اصلی، خطرهای تبعی نیز تحت پوشش قرار می‌گیرند. بدین صورت که از طرف شرکت بیمه آسیا قراردادی با بانک‌های صادرات و سپه (بدون مراجعه بیمه‌گذار به شرکت بیمه آسیا) منعقد شده است و از این طریق خسارت‌های احتمالی وارده به بانکها و وام‌گیرندگان پرداخت می‌شود.

۲- بیمه‌نامه‌های بلندمدت منازل مسکونی:

یکی دیگر از ابتکارهای بیمه آسیا برای پوشش خسارت‌های ناشی از خطرهای طبیعی، طرح بیمه بلندمدت منازل مسکونی است که به جز خطر اصلی حریق، خطرهای فاجعه‌آمیز سیل و زلزله را نیز با شرایط بسیار مطلوب تحت پوشش قرار داده است. ذکر این نکته نیز حائز اهمیت است که دلیل اصلی ابتکار مزبور، پوشش خطرهای طبیعی با شرایط آسان و راحت با در نظر گرفتن توان مالی قشر کم درآمد طراحی شده است؛ البته با توجه به تورم سالانه در بلندمدت.

۳- بیمه‌نامه جامع منازل مسکونی:

در این طرح، شرکت بیمه آسیا منازل مسکونی را تحت پوشش خطرهای اصلی و اضافی قرار داده است که یکی از خطرهای اضافی، خطر زلزله می‌باشد. با توجه به اینکه نرخ زلزله براساس نوع سازه و مصالح به کار رفته ساختمان و منطقه استقرار آن در شهرهای مختلف ایران، تدوین شده است، طی این طرح با یک نرخ یکسان و متعادل در سراسر کشور عرضه می‌گردد.

در زلزله سال ۶۹ در استان‌های گیلان، قزوین و زنجان که خسارت بسیاری به ساختمان‌ها و

کارخانه‌ها وارد، آمد ملاحظه می‌شود، پوشش بیمه‌ای اغلب کارخانه‌ها صنعتی فاقد پوشش خطر زلزله بودند. از این رو با وجود زیان بسیار بالا هیچ‌گونه غرامتی دریافت نمودند. منازل مسکونی این مناطق نیز که برای دریافت وام بانکی مجبور به خریداری بیمه آتش‌سوزی یا خطرهای اضافی بوده‌اند، میزان خسارت فقط تا میزان سقف وام دریافتی به آنها پرداخت شد و به دلیل عدم پوشش مازاد، صاحبان این منازل نتوانستند همه خسارت خود را دریافت کنند.

با توجه به توضیح فوق پیشنهاد می‌شود، واحدهای تجاری و صنعتی که دارای بیمه آتش‌سوزی می‌باشند، حتما در مورد پوشش زلزله اقدام کنند.

در این زمینه، طرح‌هایی در دست تهیه است که برای پوشش زیان‌های ناشی از توقف کار و جبران هزینه‌های جاری واحدهای تولیدی از جمله هزینه‌های حقوق و دستمزد کارکنان، برق، آب، اجاره محل و سایر هزینه‌های مربوطه، پوشش عدم‌النفع به زودی به بیمه‌گذاران ارایه خواهد شد.

مطلب دیگری که در این رابطه می‌بایستی به آن توجه شود، انتقال اطلاعات و نیازهای مطالعاتی بین ارگان‌های مسئول و واحدهای تحقیقاتی (شهرداری، وزارت کشور، دانشگاه‌ها، هلال‌احمر و...) است. با در اختیار گذاشتن و انتقال این اطلاعات به یکدیگر، خدمات و دستاوردهای نهادهای مختلف تکمیل تر شده و با کیفیت بهتری در اختیار مردم قرار می‌گیرد. این موضوع در صنعت بیمه موجب می‌گردد تا پوشش‌های بیمه‌ای که به بیمه‌گذاران ارایه می‌شود، موجب حفظ و پویایی اقتصاد ملی در تمامی بخش‌ها شود.

پس از وقوع زمین لرزه سال ۶۹ برای پوشش خطر زلزله، تعرفه جدیدی به تصویب شورای عالی بیمه رسید. براساس این تعرفه، برحسب اینکه مورد بیمه در چه منطقه‌ای قرار گرفته و همچنین براساس نوع سازه مورد بیمه نرخ‌های مختلفی اعمال می‌شود. پایین‌ترین حد این نرخ ۰/۲ در هزار و بالاترین آن ۱/۸ در هزار می‌باشد.

بیانیه:

یکی دیگر از ابتکارهای بیمه آسیا برای پوشش خسارت‌های ناشی از خطرهای طبیعی، طرح بیمه بلندمدت منازل مسکونی است که به جز خطر اصلی حریق، خطرهای فاجعه‌آمیز سیل و زلزله را نیز با شرایط بسیار مطلوب تحت پوشش قرار داده است

○ آسیا: آقای دکتر مطوف، شما با همراهی همکارانتان در دانشگاه شهید بهشتی مطالعات ارزنده‌ای را در رابطه با سوانح طبیعی انجام داده‌اید، لطفاً به تجربه‌های موفق جهانی در این رابطه اشاره کنید.

● دکتر مطوف: مطالعات اخیری که در سطح جهان صورت گرفته است، نشان می‌دهد، میزان خسارت‌ها و ابعاد و عمق فاجعه‌های ناشی از وقوع زلزله و دیگر بلاهای طبیعی، معمولاً از درجه توسعه‌یافتگی جامعه‌ای که در آن اتفاق می‌افتد، تأثیر می‌گیرد. در کشورهای فقیر و کشورهای در حال توسعه، به ویژه در مراکز جمعیتی بزرگ این کشورها، تراکم جمعیت و ساختمان بر حسب واحد مساحت، زیاد است. بدین معنی که به دلیل فقر اقتصادی، تعداد نفرات زیادی در واحد مساحت (مثلاً هکتار) زندگی می‌کنند. از این رو، هنگام وقوع زلزله که معمولاً مساحت معینی از زمین را می‌لرزاند، در صورت تراکم زیاد جمعیت و ساختمان در یک واحد مساحت معین، میزان خسارت به همان نسبت بالا می‌رود. اما در مناطقی که تراکم جمعیت و ساختمان کمتر است، به همان نسبت میزان خسارت‌های انسانی و مالی وارد شده نیز کمتر خواهد بود.

میزان توان مالی برای ساخت و ساز در کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه نیز متفاوت است. در کشورهای توسعه یافته، توان مالی مردم و دولت برای ساختن ساختمان‌های مقاوم در برابر زلزله با استفاده از مصالح مقاوم‌تر و به کارگیری روش‌های ساخت و ساز علمی‌تر و استفاده از نیروی انسانی تحصیلکرده و متخصص، بیشتر است. همچنین در کنار توان مالی، دانش فنی برای ساخت و ساز مقاوم‌تر در برابر زلزله نیز در کشورهای توسعه یافته بیشتر از کشورهای در حال توسعه است.

مسئله بعدی، مربوط به دوره بازگشت به حالت عادی است که اصطلاحاً به آن دوره «Disaster Recovery» می‌گویند. مطالعات اخیر نشان داده

است که کشورهای توسعه یافته با اتکا به توان مالی، فنی، نیروی انسانی و سایر شرایط مناسبی که دارند، با سرعت بیشتری توانسته‌اند شرایط بحرانی ناشی از وقوع زلزله را به حالت عادی برگردانند. این امر به آنان کمک کرده است تا عوارض طولانی مدت ناشی از وقوع زلزله و خسارت‌هایی که به شکل پیامدهای بعدی پیش می‌آید، مانند خسارت‌های اقتصادی ناشی از نابودی منابع سرمایه‌ای و نیروی انسانی را تا حدود زیادی کاهش دهند. در مقابل، در کشورهای در حال توسعه، با هر زلزله‌ای که پیش می‌آید، حجم عظیمی از سرمایه‌های محدود و ضعیف جامعه زلزله زده از بین می‌رود.

فقدان نظام بیمه برای جبران خسارت و توان محدود اقتصادی، فنی و انسانی جوامع آسیب دیده کشورهای در حال توسعه، پس از وقوع هر زلزله‌ای، آن جامعه را به سوی فقر و نابودی می‌کشاند، و جامعه آسیب‌دیده تا سال‌های متمادی،

عملاً نمی‌تواند قد راست کند.

شیوه‌های جبران خسارت در کشورهای در حال توسعه با کشورهای توسعه‌یافته متفاوت است. در یک نگاه کلی، در کشورهای توسعه‌یافته، به دلیل پیشرفت نظام‌های تأمین اجتماعی از جمله نظام‌های بیمه‌های گوناگون، جبران خسارت در سطوح جزئی و کلی توسط این نهادها صورت می‌گیرد. در کشورهای در حال توسعه، دو حالت وجود دارد که به آنها اشاره می‌کنیم: یکی کمک‌های انساندوستانه کشورهای خارجی که به صورت کمک دولت‌های خارجی و یا کمک سازمان‌های غیر دولتی بین‌المللی است. حالت دوم، کمک‌های دولت ثروتمند و دارای منابع مالی و اعتباری کافی همان کشور است، مانند کشورهای نفت‌خیز خاورمیانه از جمله، ایران که تا حدود یک دهه پیش، کمک‌های بلاعوض دولتی، عمده‌ترین منبع جبران خسارت ناشی از زلزله به حساب می‌آمد.

این دو شیوه جبران خسارت در کشورهای در حال توسعه به درجه توسعه‌یافتگی آنها مربوط می‌شود. در کشورهای بسیار فقیر مانند افغانستان و بنگلادش، دولت مرکزی و یا دولت‌های محلی، فاقد منابع و اعتبار لازم برای جبران خسارتند از این رو، در این کشورها، کمک‌های خارجی بسیار حیاتی است؛ در غیر این صورت، فاجعه‌های انسانی بزرگی رخ می‌دهد. در این کشورها، نقش سازمان‌های جهانی و به ویژه سازمان‌های وابسته به سازمان ملل متحد در جبران خسارت، بسیار تعیین‌کننده است.

در کشورهای در حال توسعه که با فقر مطلق مواجه نیستند و یا کشورهایی که به عنوان کشورهای ثروتمند شناخته می‌شوند، مانند کشورهای نفت‌خیز و یا کشورهایی که اخیراً در راه توسعه گام نهاده‌اند، کمک‌های دولت مرکزی یا دولت‌های محلی، منبع اصلی اعتبارهای مورد نیاز برای جبران خسارت را تشکیل می‌دهد. ماهیت این اعتبارها نیز با توجه به میزان ثروت و طرز تلقی نظام‌های حاکم این کشورها از زلزله، خسارت و رفاه اجتماعی، از کمک‌های بلاعوض گرفته تا تسهیلات بانکی که به صورت وام اعطا می‌شود،

متفاوت است. مثلاً در ایران، تا پیش از زلزله ۳۱ خرداد سال ۱۳۶۹ در گیلان و زنجان، هم دولت و هم مردم معتقد بودند که این وظیفه دولت است که برای جبران خسارت‌های وارده به زلزله‌زدگان کمک‌های بلاعوض بدهد. اما پس از وقوع این زلزله، دولت برای نخستین بار در تاریخ معاصر ایران، برای جبران خسارت از وام بانکی استفاده کرد که این شیوه نیز تحت حمایت مستقیم دولت بوده است. وام‌های بانکی، تکلیفی بوده است که توسط دولت مرکزی به نظام بانکی محول گردید و دولت ضمانت بازپرداخت اصل و سود آن به بانک‌ها راعهده‌دار شد.

همین روش جبران خسارت از سال ۱۳۶۹ تا کنون توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی که متصدی رسمی بازسازی پس از زلزله و دیگر بلایای طبیعی در ایران می‌باشد، صورت گرفته است. اعتبارهای جبران خسارت نیز از محل یکی از ردیف‌های بودجه عمومی دولت که به سوانح غیر منتظره اختصاص داده شده است، توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سازمان برنامه و بودجه سابق) تخصیص و پرداخت می‌شود.

کشورهای دیگر سانحه‌خیز جهان، از چند دهه پیش اقدام به تاسیس صندوق سوانح (Disaster Fund) کرده‌اند که اعتبارهای پرداخت خسارت از این صندوق تأمین می‌شود. کشور ترکیه در اواخر دهه ۱۹۸۰ میلادی اقدام به برقراری دو نظام بیمه زلزله کرده است که یکی به عنوان خطرهای تبعی آتش‌سوزی و دیگری بیمه تمام خطر مهندسی نام گرفته است. این نظام بیمه تا سال ۱۹۹۱ توسعه پیدا کرد و پس از زلزله ۱۹۹۹ ازمیت، نظام منسجم بیمه اجباری زلزله برقرار شد. برنامه عمرانی سازمان ملل متحد (UNDP) و بانک جهانی (WB) از دهه هشتاد میلادی تا کنون کشورهای در حال توسعه را به تشکیل این صندوق تشویق کرده‌اند تا بتوانند با مشکلات مالی که توسعه را به خطر می‌اندازد، مقابله کنند. در این صندوق‌ها که به نام صندوق‌های اجتماعی (Social Funds) معروف شده‌اند، توصیه شده است تا مشکلاتی مانند تأمین اعتبار لازم برای جبران خسارت ناشی از بلایای طبیعی، بهسازی مسکن حاشیه‌ای و

مطوف:

در یک نگاه کلی، در کشورهای توسعه‌یافته، به دلیل پیشرفت نظام‌های تأمین اجتماعی از جمله نظام‌های بیمه‌های گوناگون، جبران خسارت در سطوح جزئی و کلی توسط این نهادها صورت می‌گیرد

غیررسمی و توسعه اقتصادی - اجتماعی در مناطق عقب‌افتاده مورد توجه قرار گیرد.

بیمه جبران خسارت ناشی از بلایای طبیعی که در چند دهه اخیر وارد نظام بیمه شده است، در کشورهای توسعه یافته صنعتی که نظام بیمه در آنها سابقه و تجربه بیشتری دارد، زودتر از کشورهای در حال توسعه وارد شده است. اتکای اصلی بیمه بلایای طبیعی و به ویژه بیمه زلزله نیز بر نظام‌های بیمه موجود در جهان بوده است. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه جهان، بیمه زلزله به عنوان بیمه تبعی آتش‌سوزی عمل می‌کند. برای مثال، کشور ترکیه به عنوان کشوری که خطر زلزله در آن بالا است، از دهه ۱۹۸۰ میلادی نظام بیمه زلزله به دو صورت تبعی بیمه آتش‌سوزی و بیمه تمام خطر مهندسی برقرار شده است. آمار موجود نشان می‌دهد که میزان رشد بیمه‌گری تبعی آتش‌سوزی در ترکیه از سال ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۱ بیش از ۱۱۶ درصد بوده است. این میزان رشد برای بیمه تمام خطر مهندسی در همان سال ۶۳/۶ درصد بوده است. مبلغ بیمه شده زلزله در همان سال، رشدی برابر با ۱۰۸/۵ داشته است.

در ژاپن، بیمه اماکن مسکونی از سال ۱۹۶۶ برقرار شد و دولت پوشش اتکایی آن را برعهده گرفت؛ بیمه زلزله در ژاپن نیز به دو صورت الحاقی آتش‌سوزی و بیمه عمومی ساختمان عمل می‌کند. ناگفته نماند که نظام بیمه زلزله در ژاپن بر دو نوع اماکن مسکونی و خطرهای صنعتی است. دولت تنها پوشش اتکایی اماکن مسکونی را برعهده گرفته است و بیمه خطرهای صنعتی توسط شرکت‌های خصوصی بیمه و بدون دخالت دولت انجام می‌شود.

در کشور مکزیک که یکی دیگر از کشورهای زلزله‌خیز جهان به حساب می‌آید، مانند آمریکا و کانادا، بیمه خطر زلزله وجود دارد. در بیمه‌نامه‌های مکزیک تمام خطرهای زلزله تصریح شده‌اند، اما زیان عدم النفع، مشمول آن نمی‌شود. در بیمه‌نامه‌های مکزیک با اخذ مبلغی اضافی، خسارت‌های گوناگون، مشمول پرداخت خسارت می‌شود.

در کشور زلاندنو که در معرض دو خطر زلزله و آتش‌فشان است، نظام بیمه از سال ۱۹۴۴ برقرار

شده است. طبق قانون ضایعات جنگ و زلزله، مصوب ۱۹۴۴ به کلیه اموال تحت پوشش بیمه آتش‌سوزی منازل مسکونی، مالیاتی بابت زلزله تعلق می‌گیرد که نرخ آن همانند نرخ بیمه آتش‌سوزی است. در کشور زلاندنو و بدون توجه به منطقه جغرافیایی، نرخ بیمه ۰.۵٪ در هزار مبلغ بیمه شده می‌باشد. سازمان بیمه در زلاندنو دولتی است و توسط نهادی به نام «کمیسون ضایعات زلزله و جنگ» به صورت تعاونی اداره می‌شود و مانند یک شرکت بیمه خصوصی عمل می‌کند. فعالیت این سازمان تحت پوشش بیمه اتکایی داخلی و خارجی قرار دارد. ذخایر این کمیسون در سال ۱۹۸۸ بالغ بر دو میلیارد دلار بوده است. این سازمان قصد دارد به دلیل کاهش خطر جنگ، آن را از برنامه پوشش خود حذف کند و بیمه اجباری زلزله برای منازل مسکونی را برقرار سازد. همچنین این سازمان در برنامه‌های خود برای آینده، قصد دارد پوشش بیمه را به دیگر انواع ساختمان‌ها از جمله ویلاها گسترش دهد. در کشورهای آلمان و سوئیس که نظام‌های بیمه مشابهی دارند، تحقیقات علمی و عملی گسترده‌ای در رابطه با بیمه و پوشش بیمه زلزله انجام شده است. در نتایج این تحقیقات، تعاریف روشنی از زلزله، خطر، پوشش بیمه و مانند آن شده است. همچنین تحقیقات گسترده‌ای در رابطه با مسائل مهندسی و تکنیکی مربوط به زلزله صورت پذیرفته

مطوف:

بیمه جبران خسارت ناشی از بلایای طبیعی که در چند دهه اخیر وارد نظام بیمه شده است، در کشورهای توسعه یافته صنعتی که نظام بیمه در آنها سابقه و تجربه بیشتری دارد، زودتر از کشورهای در حال توسعه وارد شده است. اتکای اصلی بیمه بلایای طبیعی و به ویژه بیمه زلزله نیز بر نظام‌های بیمه موجود در جهان بوده است.

همراه صندوق اجتماعی اختصاص داده شده به این امر، عهده‌دار جبران خسارت می‌شود.

دوم اینکه نظام بیمه زلزله در مسیری حرکت می‌کند که پرداخت خسارت‌های ناشی از زلزله را کاملاً بر عهده می‌گیرد. این حرکت در کشورهای توسعه‌یافته سریع‌تر است و انتظار می‌رود زودتر به سرانجام برسد. حرکت در کشورهای در حال توسعه نیز اگرچه کند است، سرانجامی مشابه با کشورهای توسعه‌یافته خواهد داشت.

○ آسیا: آقای کریمی شما در صنعت بیمه سوابق مطالعاتی زیادی دارید و بویژه در بخش سوانح طبیعی همواره در مباحث فنی و علمی حضور داشته‌اید. از جنابعالی درخواست می‌کنیم ضمن مرور مجموعه اقدامات و فعالیت‌های انجام شده برای تأسیس صندوق سوانح طبیعی در ایران، پیشنهادهای کارشناسی شده‌ای را که در این رابطه وجود دارد معرفی کنید.

● آیت کریمی: مهم‌ترین مشکل اجرایی صنعت بیمه در پوشش حوادث طبیعی آن است که به دلیل کمبود امکانات امدادسانی و کمک‌های اولیه، عدم رعایت استانداردهای ساختمان‌سازی و اصول ایمن‌سازی اماکن مسکونی و تجاری، حجم خسارت بعد از وقوع حادثه به قدری زیاد است که مدیریت آن نیازمند نیروی انسانی ورزیده و فراوان است تا بتواند به سرعت و به تناسب خسارت‌ها را پرداخت کند.

جبران خسارت زیان‌دیدگان ناشی از حوادث طبیعی به دلیل گستردگی و بالابودن شدت خسارت، ابهام در مسائل بیمه‌پذیری خطررها، محاسبه و هزینه بالای حق بیمه، پوشش اتکایی و همچنین مسائل دارای فوریت اجتماعی و همگانی بعد از وقوع حادثه از موضوعاتی است که صرفاً به صنعت بیمه محدود نمی‌شود. همچنین گستردگی و حجم خسارت‌های بالقوه بسیار فراتر از توان مالی و انسانی شرکت‌های بیمه است. طبق تجربه اغلب کشورها حتی کشورهایی که بخش خصوصی آنها نقش اصلی را در فعالیت‌های اقتصادی دارد، دولت، صنعت بیمه و مردم در تحمل و جذب

است تا بیمه‌نامه زلزله پس از روشن‌شدن وضعیت و موقعیت ساختمان‌های متقاضی پوشش بیمه، و پس از انجام محاسبات دقیق، صادر شود. در بیمه‌نامه‌های زلزله در این دو کشور، مشارکت مالکین نیز مورد توجه واقع شده است. به این صورت که پوشش بیمه تنها ۸۰ درصد ارزش ملک را شامل می‌شود و ۲۰ درصد باقیمانده بر عهده مالک است.

به عنوان جمع‌بندی از این مباحث دو نکته مهم بار دیگر یادآوری می‌شوند: نخست اینکه پرداخت خسارت در کشورهای مختلف جهان چه توسعه یافته و چه در حال توسعه، چنانچه مستلزم کمک‌های دولت و یا کشورهای خارجی و سازمان‌های بین‌المللی باشد، باید توسط صندوق زلزله و یا یکی از صندوق‌های اجتماعی صورت گیرد. در کشورهای توسعه‌یافته که نظام‌های بیمه در آن‌ها از سابقه طولانی و تجربه کافی برخوردارند، تمام نظام پرداخت خسارت در حال انتقال کامل به نظام بیمه زلزله است. در کشورهای در حال توسعه مانند ترکیه، مکزیک و ژلاندنو، با اجباری شدن بیمه زلزله، سعی می‌شود، پرداخت خسارت کلاً بر عهده نظام بیمه قرار داده شود. در صورتی که شرکت‌های بیمه با کمبود مشتری مواجه شوند، یارانه‌های کافی از طریق این صندوق به عنوان جبران حق بیمه در مقابل هر مشتری به شرکت‌های بیمه پرداخت می‌شود. دولت نیز عهده‌دار بیمه اتکایی است که در صورت وقوع زلزله و نیز خسارت و ناتوانی شرکت‌های بیمه از پرداخت خسارت‌های وارده، صندوق زلزله به

مطوف:

پرداخت خسارت در کشورهای مختلف جهان چه توسعه یافته و چه در حال توسعه، چنانچه مستلزم کمک‌های دولت و یا کشورهای خارجی و سازمان‌های بین‌المللی باشد، باید توسط صندوق زلزله و یا یکی از صندوق‌های اجتماعی صورت گیرد

خسارت‌های ناشی از حوادث طبیعی سهمیم بوده و با هم مشارکت فعال دارند. هر چند آزادسازی، خصوصی‌سازی و کاهش تصدی دولت در عرصه فعالیت‌های اقتصادی، یک سیاست پذیرفته شده و صحیح بوده و پذیرش ریسک و انتقال آن وظیفه دولت محسوب نمی‌شود؛ اما دولت مسئول ایجاد چارچوب‌های قانونی لازم است. به عنوان مثال در بیمه حوادث طبیعی باید ذخایر فنی شرکت‌های بیمه از مالیات معاف باشد. این موضوع به دلیل پراکندگی زمانی تعهد شرکت‌های بیمه به لحاظ دوره طولانی تکرار این حوادث ضروری است. به طور نمونه، دوره تکرار زلزله ۱۰ سال است. از این رو مازاد سال‌های بدون خسارت را نباید به عنوان سود تلقی نمود، بلکه این مازادها، منابعی برای خسارت‌های عظیم آتی اند که باید در حساب‌های جداگانه‌ای نگهداری شوند. به علاوه، بهتر است این منابع در خارج از کشور سرمایه‌گذاری شود. با توجه به اینکه توانگری شرکت بیمه، متاثر از امکانات موجود در زمینه نگهداری ذخایر معاف از مالیات، امکان نقل و انتقال آزاد خدمات و سرمایه و انتقال ریسک به بازار بیمه اتکایی می‌باشد، ضروری است دولت زمینه نقل و انتقال آزاد سرمایه و خدمات و سرمایه‌گذاری خارجی شرکت‌های بیمه را فراهم نماید. همچنین دولت در زمینه پیشگیری از حوادث وظایفی به عهده دارد. وضع و اجرای مقررات ساختمان‌سازی و تعیین استاندارد برای مقاومت آنها در مقابل زلزله، تعیین حریم رودخانه

در مناطق سیل‌خیز و احداث سد برای جلوگیری از وقوع سیل از جمله این وظایف است. در نهایت، دولت می‌بایست همواره به عنوان آخرین بیمه‌گر، آماده حمایت از صنعت بیمه باشد.

صنعت بیمه به عنوان دومین گروه مشارکت‌کننده در ریسک حوادث طبیعی از طریق بیمه‌گران مستقیم و اتکایی ایفای نقش می‌نماید. برای انجام این وظیفه باید پیش‌فرض‌هایی برآورده شود. نخست خسارت مالی مورد انتظار حادثه فاجعه‌آمیز باید به طور معقولی قابل محاسبه باشد. این امر برای محاسبه و تعیین حق بیمه صحیح و کافی، ضروری است. محاسبه نادرست حق بیمه به تخصیص نادرست منابع در کل اقتصاد و انتخاب نامساعد برای بیمه‌گر منجر شده و انگیزه انجام اقدامات پیشگیرانه و کاهش خسارت را از بین می‌برد. دوم ارزش مورد بیمه باید به روشنی مشخص شده و حدود تعهدها به طور شفاف تعیین گردد. زیرا حادثه فاجعه‌آمیز طبیعی می‌تواند به تعداد زیادی از موارد بیمه شده آسیب برساند. بدین منظور بسیاری از کشورها اقدام به ارزیابی و کنترل تراکم ریسک مناطق مختلف نموده‌اند. این دو مورد از پیش‌فرض‌های فنی محسوب می‌شوند که باید صنعت بیمه در جهت تامین و برآورده شدن آنها اقدامات جدی صورت دهد. تربیت نیروی انسانی برای محاسبات فنی حق بیمه و تدوین نظام منطقه‌ای تراکم خطر از موضوعاتی است که صنعت بیمه باید به آنها توجه جدی مبذول دارد.

کریمی:

ضروری است دولت زمینه نقل و انتقال آزاد سرمایه و خدمات و سرمایه‌گذاری خارجی شرکت‌های بیمه را فراهم نماید. همچنین دولت در زمینه پیشگیری از حوادث وظایفی به عهده دارد. وضع و اجرای مقررات ساختمان‌سازی و تعیین استاندارد برای مقاومت آنها در مقابل زلزله، تعیین حریم رودخانه در مناطق سیل‌خیز و احداث سد برای جلوگیری از وقوع سیل از جمله این وظایف است

کریمی:

**جبران خسارت
زیان دیدگان ناشی از
حوادث طبیعی به دلیل
گسترده‌گی و بالابودن
شدت خسارت، ابهام در
مسائل بیمه‌پذیری
خطرها، محاسبه و
هزینه بالای حق بیمه،
پوشش اتکایی و
همچنین مسائل دارای
فوریت اجتماعی و
همگانی بعد از وقوع
حادثه از موضوعاتی
است که صرفاً به
صنعت بیمه محدود
نمی‌شود**

پیش فرض آخر این که صنعت بیمه در مواجهه با حوادث طبیعی باید سهم نگهداری ریسک معقولی را بپذیرد. افزایش ریسک‌های انفرادی نگهداری شده توسط بیمه‌گران، سبب می‌شود تا این ریسک‌ها به سرعت تبدیل به یک ریسک عمده شده و از حدود ظرفیت آنها تجاوز نماید. این امر منجر به افزایش احتمال ورشکستگی مالی شرکت‌های بیمه می‌شود. در نتیجه، بیمه‌گران باید به بازارهای بیمه اتکایی روی آورند. به علاوه، بیمه‌گران اتکایی برای پذیرش این ریسک‌ها به دریافت حق بیمه کافی و نقل و انتقال آزاد سرمایه نیاز دارند. در غیر این صورت با تکنیهای اساسی مواجه می‌گردند. به علاوه به دلیل وسعت خسارت حوادث طبیعی، توسل به دولت ضروری است. در صورتی که ظرفیت صنعت بیمه و بیمه اتکایی برای تحمل ریسک کافی نباشد، دولت می‌تواند به عنوان بیمه‌گر اتکایی در بازار دخالت نماید. در این صورت، دولت برای صنعت بیمه در حکم آخرین بیمه‌گر اتکایی عمل می‌نماید. همچنین دولت می‌تواند منابع مالی میان مدت را برای خسارت‌های بزرگ فراهم سازد تا به صنعت بیمه اجازه دهد بار خسارتی خود را طی یک دوره طولانی‌تر توزیع نماید.

بیمه‌گذاران به عنوان سومین گروه مشارکت کننده در ریسک حوادث طبیعی در وهله نخست باید به مقررات ساخت و ساز پایبند بوده و اقداماتی را برای پیشگیری و به حداقل رساندن خسارت انجام دهند. برای تحقق این هدف باید انجام چنین اقداماتی در قیمت‌گذاری بیمه‌ای منعکس گردد. به علاوه، بیمه‌گذاران باید ملزم شوند تا در تامین بخشی از هر خسارت مشارکت نمایند. برای نیل به این هدف باید در ارایه پوشش‌های بیمه، فرانشیز گنجانده شود. این امر انگیزه انجام اقدام‌های پیشگیرانه و کاهش خسارت را افزایش داده و بر توان صنعت بیمه برای مواجهه با حوادث طبیعی را می‌افزاید.

تجربه تلخ سیل‌هایی که در سال ۱۹۹۳ در هلند و بلژیک جاری شد، نشان داد که تنها اعمال قدرت حاکمیت نمی‌تواند راه حل مناسبی برای تامین زیان‌های حاصل از بلایای طبیعی باشد. به عنوان مثال، صندوق‌های دولتی مانند «صندوق تامین مالی

برای جبران زیان‌های مرگ و میر» در بلژیک، محدودیت‌های مختلفی در برخورد با حوادث از خود نشان داد. شرکت‌های بیمه نیز عملکرد بهتری نداشتند و حتی با کمک شرکت‌های بیمه اتکایی بین‌المللی نیز غرامت جبران نشد. این تجربه‌ها باعث شد تا تعدادی از کشورهای اروپایی به فکر راه حل مناسبی بیفتند. در نهایت، تلفیقی از بخش دولتی و شرکت‌های بیمه ایجاد کنند تا در این گونه موارد با ظرفیت کافی عمل شود. در این راه به طور کلی چهار مکانیزم برای بیمه بلایای طبیعی به شرح زیر ایجاد شد:

الف: بیمه‌گر خصوصی - بیمه‌گر اتکایی دولتی در این روش، بیمه‌گر خصوصی پوشش را ارایه و حق بیمه را جمع‌آوری می‌کند و ریسک را نزد بیمه‌گر اتکایی که تحت ضمانت دولت کار می‌کند، بیمه اتکایی می‌نماید. این شیوه در کشور فرانسه رایج است.

ب: بیمه‌گر خصوصی - صندوق مشترک - بیمه‌گر اتکایی

در این روش، بیمه‌گر خصوصی که ریسک را بیمه می‌کند، عضو یک صندوق مشترک بیمه‌ای است. اهداف این صندوق، توزیع غرامت و اخذ پوشش اتکایی برای خطرهای طبیعی به نیابت از اعضا است. این قبیل سیستم‌ها معمولاً بر اساس قانون ایجاد می‌شوند و نمونه بارز آن صندوق خطرهای طبیعی نروژ است که تمام بیمه‌گران آتش‌سوزی باید عضو آن باشند. در سوئیس نیز صندوق بلایای طبیعی برای پوشش خطر سیل و رانش زمین وجود دارد؛ اما عضویت در این صندوق برای بیمه‌گران اجباری نیست.

ج: بیمه‌گر خصوصی - صندوق مشترک - بیمه‌گر اتکایی - تضمین دولتی

این روش در کشور دانمارک و بر اساس قانونی تحت عنوان «هیئت خسارت سیل» پیش‌بینی شده است. بیمه‌گر خصوصی، علاوه بر حق بیمه متعارف آتش‌سوزی یک حق بیمه اضافی جمع‌آوری می‌کند و آن را هر ماه به هیئت خسارت سیل انتقال می‌دهد. این هیئت سرمایه‌گذاری وجوه را متقبل می‌شود و از یک ضمانت دولتی استفاده می‌کند.

د: بیمه‌گر خصوصی - بیمه‌گر دولتی - تضمین دولتی

این روش بر جمع‌آوری حق بیمه مورد انتظار مبتنی است و در اسپانیا به صورت کنسرسیونوم اداره می‌شود. بیمه‌گر خصوصی هنگام صدور بیمه‌نامه آتش‌سوزی یا بیمه‌نامه اموال، یک حق بیمه اضافی اجباری را دریافت و آن را هر ماه به یک بیمه‌گر دولتی منتقل می‌کند. در این سیستم، بیمه‌گر خصوصی هیچ تعهدی در مقابل بیمه‌گذار ندارد. در صورت وقوع حادثه، بیمه‌گر دولتی وظیفه ارزیابی خسارت و پرداخت غرامت را به عهده دارد. در عین حال، بیمه‌گر دولتی ارتباط مستقیم با بیمه‌گذار ندارد و بیمه‌گر خصوصی نمایندگی او را به عهده دارد. بیمه‌گر دولتی از یک ضمانت دولتی نامحدود بهره می‌برد.

بررسی مکانیزم‌های یاد شده نشان می‌دهد که در همه این صندوق‌ها بخش دولتی و خصوصی مشارکت دارند و همین امر باعث شده است تا کشورهای چینی تشکیلاتی هستند از نظر تامین خسارت بلایای طبیعی آسودگی خیال داشته باشند. به عنوان مثال، پس از وقوع زلزله سال ۱۹۹۹ از میر ترکیه، این کشور طرح بیمه اجباری زلزله را با همکاری کارشناسان بانک جهانی در قالب یک صندوق مشترک به اجرا گذاشت. آمار نشان می‌دهد که تا قبل از وقوع زلزله در ترکیه فقط ۷۰ هزار بیمه‌نامه اختیاری فروخته شده بود؛ در حالی که امروزه بالغ بر دو میلیون بیمه‌نامه به فروش رفته است بنابراین، تجربه ترکیه در این زمینه برای کشور ما بسیار راهگشا خواهد بود و می‌توان همانند این کشور در طراحی «صندوق بیمه حوادث طبیعی» از کمک‌های فنی و مالی بانک جهانی نیز استفاده نمود. از بررسی مکانیزم‌های جبران خسارت‌های حوادث طبیعی کشورهای مختلف می‌توان دریافت که برای مدیریت خسارت این گونه حوادث، بهترین راه حل، ایجاد صندوق بیمه حوادث طبیعی است. این صندوق باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱- به صورت تشکیلات مستقل از تشکیلات دولتی اداره شود.

۲- مدیریت صندوق بیمه حوادث، تحت کنترل نهاد نظارتی (بیمه مرکزی) قرار گیرد.

۳- خدمات بیمه به صورت تجاری، حرفه‌ای و تخصصی عرضه و حق بیمه متناسب با ریسک تعیین شود؛ به شکلی که زمینه استفاده از خدمات بیمه‌گران اتکایی فراهم گردد.

۴- حق بیمه‌ها به صورت جمع‌شونده و معاف از مالیات نگهداری و تفکیک شوند. همچنین منابع صندوق در خارج از منطقه در معرض خطر (خارج از کشور) سرمایه‌گذاری شود.

ذکر این نکته ضروری است که در استفاده از شیوه‌های بیمه اجباری با حق بیمه ثابت باید به ابعاد منفی آن نیز توجه داشت:

۱- این روش‌ها برای اجتناب از نواحی در معرض

خطر یا برای پیشگیری و کاهش خسارت انگیزه‌ای ایجاد نمی‌کنند.

۲- تنها نوعی مالیات تلقی می‌شوند که از آحاد جامعه جمع و بین اقلیت خسارت دیده توزیع می‌شود.

۳- این شیوه‌ها معمولاً منجر به افزایش خسارت بالقوه و یارانه‌دهی به ریسک‌های نامناسب شده و در بلند مدت به تخصیص نادرست منابع اقتصادی می‌انجامد.

حوادث طبیعی مشکل فراگیر تمام کشورها از جمله ایران است. کشور ما از لحاظ تنوع و تکثر حوادث طبیعی و شدت این خسارت‌ها در رده کشورهای پرحادثه قرار دارد و هر ساله حوادث

علاوه، صندوق می‌تواند در کنار سرمایه‌گذاری ذخایر و تقویت پشتوانه مالی، بخش عمده ریسک‌های تحت پوشش را نزد شرکت‌های بیمه داخلی و بین‌المللی، بیمه اتکایی کند و به این وسیله بیمه‌گران داخلی و خارجی نیز در ریسک زلزله و سایر حوادث طبیعی سهیم خواهند شد.

پیش‌نیاز تأسیس صندوق و اجرای طرح آن اجباری شدن بیمه زلزله و سایر حوادث طبیعی می‌باشد و حتی می‌توان بیمه‌نامه زلزله و یا سایر حوادث طبیعی را به عنوان یکی از اسناد مورد نیاز برای نقل و انتقال ساخت‌های مسکونی محسوب نمود. در اجرای این طرح، ساخت‌های مسکونی به تدریج تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرند و صندوق تا میزان معینی از خسارت را جبران می‌نماید. این صندوق، حداقل پوشش را فراهم می‌نماید بنابراین، شاید خسارت‌ها بطور کامل جبران نشده و بخشی از خسارت بر دوش زیان‌دیده باقی بماند؛ اما می‌توان با اخذ پوشش بیمه اختیاری از شرکت‌های بیمه تجاری بقیه خسارت‌ها را جبران نمود.

از آنجائی که زلزله خطری است با تراکم ولی شدت بالا (دوره برگشت زلزله‌های با شدت ۷ ریشتر و یا بالاتر ۵۰ سال است) به همین منظور ذخایر شرکت‌های بیمه باید جمع شونده بوده و ذخایر و درآمدهای ناشی از آن معاف از مالیات باشد تا بتواند جوابگوی خسارت‌های سنگین ناشی از آن باشد. تامین پوشش اتکایی از بازارهای جهانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا اگر صندوق بخواهد تمام خسارت‌ها را از منابع مالی خود تامین کند نه امکان‌پذیر بوده و نه از نظر فنی منطقی است. بنابراین، با اخذ بیمه اتکایی از بیمه‌گران اتکایی معتبر بین‌المللی ممکن است بخشی بزرگی از حق بیمه‌های دریافتی در سال‌های اولیه صرف خرید این پوشش شود. همچنین مدیریت صحیح منابع صندوق مستلزم آن است که قسمتی از ذخایر آن در خارج از کشور سرمایه‌گذاری شود.

اهداف عمده از تشکیل صندوق بیمه زلزله و حوادث فاجعه‌آمیز طبیعی عبارتند از:

متنوع و متعددی از قبیل زلزله و سیل، مناطق مختلف کشور را با خسارت‌های گسترده روبرو می‌سازد. در حال حاضر، بخش عمده خسارت بدون آن‌که هیچگونه راه جبرانی برای آن پیش‌بینی شده باشد به زیان دیدگان تحمیل می‌شود و تنها بخش کوچکی از خسارت به صورت تسهیلات بانکی با شرایط آسان تحت پوشش دولت قرار می‌گیرد. در ده سال گذشته، میلیاردها تومان صرف بازسازی مناطق آسیب‌دیده ناشی از حوادث طبیعی در ایران شده است. از این رو تشکیل «صندوق بیمه واحدهای مسکونی و تجاری کوچک» از اهمیت بسزایی برخوردار است. همان‌گونه که گفته شد، خسارت حوادث طبیعی به قدری گسترده است که نه می‌توان خسارت این حوادث را به طور کامل جبران کرد و نه می‌توان جبران خسارت را به یک بخش یا گروه واگذار نمود. روش غالب در جهان آن است که زیان دیدگان، دولت، صنعت بیمه، سازمان‌های حمایتی و کمک‌های داخلی و خارجی به طور مشترک در جبران خسارت زلزله یا سایر حوادث طبیعی سهیم شوند. بدیهی است در هر کشور، سهم هر یک از این اجزا در جبران خسارت بسته به شیوه برنامه‌ریزی برای این حوادث و نیز سطح توسعه‌یافتگی متفاوت است. در این رابطه، جهت‌گیری اصلی در تأسیس صندوق، فراهم کردن زمینه‌های اولیه مشارکت آحاد جامعه در جبران خسارت زیان دیدگان و کاستن از درصد (نه لزوماً مقدار) مشارکت دولت می‌باشد و به مرور درصد مشارکت دولت در شرایط متعارف به حداقل و درصد مشارکت مردم به حداکثر می‌رسد. در هر حال، مسئولیت برنامه‌ریزی کلان و تامین مالی در شرایط بسیار حاد و گسترده طبق قانون اساسی به عهده دولت است.

در این روش با اخذ حق بیمه‌ای ناچیز، تمام واحدهای مسکونی و تجاری کوچک تحت پوشش قرار خواهند گرفت و مردم تشویق می‌شوند که پوشش مازاد براین سطح حداقل را به طور اختیاری از شرکت‌های بیمه خریداری نمایند. به

کریمی:

**بیمه‌گذاران به عنوان
سومین گروه مشارکت
کننده در ریسک حوادث
طبیعی در وهله نخست
باید به مقررات ساخت
و ساز پایبند بوده و
اقداماتی را برای
پیشگیری و به حداقل
رساندن خسارت انجام
دهند. برای تحقق این
هدف باید انجام چنین
اقداماتی در قیمت‌گذاری
بیمه‌ای منعکس گردد.
به علاوه، بیمه‌گذاران
باید ملزم شوند تا در
تامین بخشی از هر
خسارت مشارکت
نمایند**

- تامین پوشش بیمه اجباری برای کلیه ساختمان‌های مسکونی و تجاری کوچک در مقابل دریافت حق بیمه.

- مشارکت در بیمه ریسک‌های مشمول طرح صندوق و توزیع ریسک در سطح کشور و تامین پوشش اتکایی مورد نیاز به نحوی که توان مالی صندوق برای جبران خسارت‌های وارده تکافو نماید.

- کاهش بار مالی که دولت از بابت خسارت‌های ناشی از این حوادث متحمل می‌شود.

- ایجاد ساختمان‌هایی که در مقابل زلزله مقاوم هستند و رعایت ضوابط و استانداردهای مصوب در این رابطه.

- ذخایر مالی کافی و تقویت بینه مالی صندوق در دراز مدت برای جبران خسارت‌های ناشی از زلزله در حد وسیع.

صندوق زلزله و سایر حوادث طبیعی فاجعه‌آمیز باید دارای چه ویژگی‌هایی باشد؟

ویژگی‌هایی که این صندوق باید داشته باشد عبارتست از:

۱- اداره صندوق بر اساس موازین فنی و بیمه‌ای تا امکان تامین پوشش اتکایی وجود داشته باشد.

۲- ذخایر صندوق جمع‌شونده باشد.

۳- تقسیم کشور به مناطق مختلف به لحاظ خطر زلزله و تعیین جدول نرخ بیمه بر اساس آن.

۴- پوشش آن به صورت همگانی و اجباری و میزان حق بیمه حتی‌المقدور مناسب با ریسک باشد.

۵- پوشش بیمه‌ای بر مبنای ارزش بازسازی و تجدید بنا تا سقف مبلغ معین با توجه به سطح زیربنا. مازاد بر آن از طریق اخذ پوشش بیمه به صورت اختیاری از شرکت‌های بیمه تامین گردد.

۶- تقسیم بندی جغرافیایی برای تعیین قیمت هر متر مربع زیر بنا با توجه به محل و نوع ساختمان (ساختمان‌ها را معمولاً به سه نوع ساختمان اسکلت فلزی، بتونی، سنگ و آجر و سایر تقسیم بندی می‌نماید).

۷- جمع‌آوری حق بیمه با استفاده از روش‌هایی نظیر قبض برق.

۸- انتقال مازاد درآمد صندوق به حساب ذخیره سال بعد جهت افزایش توان مالی صندوق.

۹- داشتن برنامه جامع برای سرمایه‌گذاری منابع با توجه به ماهیت فعالیت آن و دسترسی سریع به منابع در صورت وقوع حادثه.

۱۰- صندوق فقط واحدهای مسکونی و واحدهای تجاری کوچک را تحت پوشش قرار می‌دهد.

۱۱- صندوق به نحوی طراحی می‌شود که هر زمان منابع صندوق برای انجام تعهدات کافی نباشد کمبود آن از محل بودجه عمومی دولت تامین شود.

۱۲- منابع مالی صندوق از مالیات باید معاف باشد.

۱۳- صندوق بهتر است به صورت نهاد عمومی غیردولتی تاسیس شده و با مدیریت خصوصی اداره شود.

۱۴- کلیه شرکت‌های بیمه از طریق شعب و نمایندگی‌های خود و همچنین کارگزاران قادر به صدور بیمه‌نامه این صندوق باشند.

۱۵- کلیه فعالیت‌های آن باید با استفاده از رایانه انجام شود و مردم قادر باشند از طریق اینترنت میزان حق بیمه و حدود پوشش بیمه‌ای خود را محاسبه نمایند.

○ آسیا: موضوع حوادث طبیعی و خسارت‌های ناشی از آنها می‌تواند از زاویه‌های مختلف و با ابعاد متفاوت مورد بررسی قرار گیرد. اما با توجه به محدودیت زمان این نشست، ناچار بحث را در همین جا خاتمه می‌دهیم. بار دیگر از کارشناسان محترم که دعوت ما را پذیرفتند و در این گفتگو شرکت کردند، تشکر می‌کنیم.

کریمی:

پیش‌نیاز تأسیس
صندوق و اجرای طرح
آن اجباری شدن بیمه
زلزله و سایر حوادث
طبیعی است